

11) Bogate zaklade premoga posavinskega bode železnica ljubljansko-belaške lahko dovaževala fužinam na Gorensko in tako bo železnica koristila razprodaji premoga in bode podpora fužinam.

12) Gorenski strani Kranjskega, kjer je obrtnije veliko, pa bi ljubljansko-belaška železnica še v poseben dobiček bila; saj je znano, da Gorenec vse svoje blago v Trst in v južnoslovanske kraje pošilja. Nasproti pa tudi največ živeža, kakor žita, živine, vina, dobivamo iz Hrvaškega. Izložba zagrebška je svetu častno pokazala bogastvo, ki ga hrani trojedina kraljevina v svojem njedru.

13) Važnost omenjenih železnic v vojaškem oziru lahko dokažejo izvedenci v teh zadevah. —

Ta predlog, prav temeljito osnovan, je zbornica sprejela soglasno. Bog daj, da bi obveljal tudi na Dunaji!

O poménu Avstrije.

Pri vsaki javni priložnosti trdimo, v vsaki borbi za národne pravice se opiramo na to, da mi Slovenci smo dobri in zvesti Avstrijani. Naj mi je tedaj dopuščeno, da naše misli in naše čuti o tej reči preiskujem, da razjasnim: ali smo, in zakaj smo dobri Avstrijanci, zakaj da ljubimo našo očetnjo v državnem poménu?

Človek sam za se, posamezni človek, je borna sirota; o njem ne bi se móglo reči, da živi, ampak samo da životari; naša domišljija si celó ne more misliti čisto samega človeka in njegovega življenja. Človek živi v društvih, v večih in manjih; te društva so različne ali po pomenu, po ideji, ali po obsegu. Če, na pr., ločim društvo sv. cerkve od države, tedaj ji ločim po ideji sv. vere in pravice; če pa ločim, na pr., dekanijo od župe ali deželo od srenje, ločim ji po obsegu. Da pridem do pomena našega avstrijskega cesarstva, bode mi vodilo človeško društvo gledé na pravice njegove.

Prvo, najbolj ozko, vse človeške namene obsegajoče društvo je rodovina. V rodovini se vera uči, se Bog časti, tedaj je rodovina tudi verozakonsko društvo; v rodovini se pa tudi skrbi za red in pravico v hiši, za to, da se vsakemu priskrbi, kar mu je treba za telesno in dušno življenje; rodovina ima svojo kazensko moč itd.; tedaj je rodovina prvo društvo za pravico.

Več rodovin v enem kraju, v eni soseski je občina. Občina je v pravnem pomenu drugo društvo; ona skrbi za varnost vseh svojih članov in rodovin, za medsobne razmere med njimi; občina proži razvijanju svojih članov više sredstva, kakoršnih ne bi mógla rodovina prožiti, na pr., škole, ceste itd., vendar pa ostane pglavitno znamenje občinske zaveze to, da skrbi samo za lokalne najvažnejše potrebe; za to, kar človek vsaki den čisto blizo mora imeti, tedaj jej je tudi lepo ime: soseska.

Nadalje so se narodi že v starodavnih časih združili po narečjih za više pravne namene. Za brambo so imeli svoje vojvode, za pravico sodnike v večih ali manjih deželah. Srbi, Hrvatje, Slovenci, pa tudi Bavari, Švabi, Franki itd. so bili deželne društva, večje društva za pravico, razdeljene po narečjih. V tem se je že pokazala moč jezika, ki veže vendar še najbližje v narečju.

Neizmerno dolgo časa je preteklo, predno so postale še večje društva za pravico, namreč sedanje velike države. Človek, ki zgodovino premišljuje pozabi Božje roke, nič družega ne vidi, ko krvave borbe, in zmago močnejšega nad slabejšim. Al te borbe in te zmage, te velike in strašne krivice proti slabejšemu, krvoločnost in grabljivost mogočnih vladarjev so pa vendar po Božji previdnosti vse človeštvo zedinile v mogočne društva, ki skrbijo za najvišjo posvetno omiko, za brambo na vzunaj, za notranji mir in napredek, ki so dosti močne,

da napravljajo železnice in vseučilišča, ki imajo trojne sodnije za boljše izpoznanje pravice in za druge veličanske naprave.

Kar se tiče načela, po katerem so se napravile nove države, se sme v obče reči, da sploh veljá pravilo narodnosti in edinosti jezika. Po starih Rimljanih, ki so iznašli idejo pravice in države v večih razmerah, so podedovali to idejo prvič njih potomci na Francozkem in Španjskem bivajoči, sicer premagani z orožjem od Frankov in Gotov, po ravno tej ideji so pa vendar sčasoma postali premagavci svojih premagavcev. Tù kakor pri Bolgarih se je kazalo, da duh vendar silo premaguje; zmagoslavni nemški in finski narodi so poginuli v premaganih Rimljanih in Slovanih, so zgubili svoj jezik, svoje spomenike, svoj organizem; kratek je bil čas karolinskega cesarstva; ko je bil razpadel na majhne kose, se je starorimska ideja države zopet dvigavala, in na Španjskem pa na Francozkem so pomrli majhni kraljiči in vojvodi, da se je zedinil narod in da je bil mogočen; vse se je zgodilo brez mnogih medsobnih borb, in lepi plodovi so se rodili iz zedinjene moči. Al je Kolumb dobil podpore v majhnih državcih tiste dóbe? Ali bi pozneje bila francozka prekucija mogla odstraniti toliko krivičnega feudalizma, toliko vladarske samovolje iz Evrope, ako bi Francozi ne bili zedinjen mogočen narod bili?

Nemci v sedanji Nemčii so dobili idejo države od Frankov po Karolu Velikem, ki jih je premagal. Vendar se ni mogla država pri Nemcih vkoreniniti zoper stare državice, ki so bile večidel po narečjih napravljene; vsak cesar se je moral boriti zoper vse druge kneze; cesarstvo je ostalo slabo, pozneje je celó poginulo. V sedanjem času nam vendar vsak nemšk časnik pripoveduje, da Nemci državne edinosti zeló pogrešajo, da si je želijo, in da bi jo radi si pridobili.

Tudi med Slovani ste se dve večji državi, ruska in poljska, učinili od zunanjih premagavcev; tretja in štrta pa, namreč srbsko cesarstvo, potem česko-moravska država ste bili plod domačega mišljenja. Vse te štiri države so se napravile po jezikih, saj v toliko, da je jezik vladajočega naroda tudi bil državni jezik. Ruska velika država je ostala po velikem številu Rusov. Al poljski, česki in srbski jezik so vendar skoro da pred narečje, kot jezik.

Čehov, Poljakov in Srbov ni bilo toliko, da bi bili mógli vsaki za-se napraviti državo, dosti krepko na vzunaj: lega teh držav tudi ni bila tako prijetna, tako zavarovana po naravi, po morjih, kot na pr. Španija, Anglija, Italija, da bi bil v njihovi deželi tudi manjši narod mogel načiniti državo; zato so si Poljaki hteli pomagati s tem, da so zatirali Rusine, Srbe, Rumune in Grke itd. Časi še niso bili taki, da bi narod bil priznaval narodu njegove pravice, ampak premagati je hotel drug družega. Ta večna borba je oslabilila vse borivce tako, da se te tri države niso mogle krepko ustaviti mogočnim zunanjim napadom; razpadle so tedaj.

Zgodovina nam kaže, da pa vendar samo pravilo jezika ni držav vezalo. Ako bi bili narodi le ločeni po jezikih, nikjer pa ne združeni, borbe bi ne bilo ne konca ne kraja. Še dandanašnji vidimo, da se narodi bolj sovražijo ondi, kjer niso zvezani po državah. Francoz v Belgii in na Švicarskem Nemca ne sovraži toliko, kot na drugih mednarodnih mejah, kjer bi si ga le rad spravil pod peto; v Avstrii je dosti več miru med Nemci in Slovani, kot na severnih medsobnih mejah teh dveh velikih narodov. Anglež, ki ima sam za-se svojo državo in nobenega soseda, tudi nikogar ne ljubi, pa vsi drugi narodi ga zavolj njegove sebičnosti črtijo. — Više pravilo, viša skrb Božje previdnosti, viši namen držav je bil in ostal:

ne samo ločiti narodov, ampak tū in tam jih tudi družiti.

Tū smo zdaj pri pomenu Avstrije.

Če pregledamo moči, število in prebivališča avstrijskih narodov, moramo priznati, da nobeden teh narodov samotež ne bi mogel načiniti države, pa da tudi njih ni mogoče ločiti in z drugimi državami zediniti. Magjari so vsi v Avstrii; njih število je premajhno, Nemci so raztrošeni po vsi Avstrii; Čehi in Slovenci smo vrinjeni kot klin med druge narode; Lahov bo moralo nekaj zmirom ostati v Avstrii, ktera jim ne more pustiti slovanskega primorja, kjer so raztrošeni; Poljakov in Jugoslovanov se je moralo nekaj pridružiti naši državi, ko ste razpadli preslabi njuni državi. Tū in tam ti narodi niso drug zraven drugega, ampak vse križem ležijo; med Čehi in Slovenci so Nemci in Lah; na Magjarskem se nahajajo v štirih vaséh štirje narodi, pa zraven zopet štiri vesi z različnimi narodi; tam se prekrizujejo Srbi, Magjari, Rumuni in Nemci. Tik Pešta so Srbi, bolj proti jugu sami Magjari. Na Erdeljskem se vse to ponavlja; ravno tako je v Bukovini, pa tam, kjer Magjari mejijo, ali prav za prav se mešati začnejo z Rusini in Slovaki.

Če nas res lega veže v Avstrii, še bolj nas veže namen národnega občenja, národne vzajemnosti. Še le najnovejši časi so razumeli idejo zaméne národnih idej. Za to misel je Avstrija kot nalašč stvorjena. Če se oziramo na posebne lastnosti, na národnost avstrijskih narodov, opazimo veliko razliko, pri vsakem narodu posebno lepoto njegove duše.

Kdo je prvak v avstrijski armadi? Kdo drug kakor Magjar. Vès drug svet nima naših Husarjev. Ali bi Magjar molčal, ako je treba krepke, moške besede za pravico in svobodo? Ko je presvitli cesar leta 1860 sklical pomnoženo državno svetovavstvo, bili so Magjari prvaki med govorniki zoper absolutizem, zoper germanizacijo, zoper centralizacijo. Tedaj jim moramo pripoznavati neko posebno moč volje in djanja, — če tudi ne zabimo, da so dosihmal največ le za svoje pravice, za svojo svobodo delali.

Oziraje se na Slovane, najdemo pri Čehih posebno moč in stanovitnost pri vsakem delu, posebno na političnem polji. Kar se tiče mirnega, krepkega, svobodnega napredovanja v političnih zadevah, naj se učijo vsi avstrijski narodi od Čehov; nikjer ne najdemo take edinosti pri volitvah, tako krepkih in pogumnih borivcev med časnikarji.

Poljaki še niso pozabili svoje samostalnosti in žrtev, ktere je tirjal obstanek njihove majhne države; davali so vse, blago in kri za državo, in še zdaj, še lani so davali. Taka vnetost je velika moč, ki mnogo zmore, ako se obrne na rodovitno polje.

Jugoslovani imajo prave bisere v svojih starodavnih napravah; omenim samo pravic zádrug, rodovinsko last na zemljiščih, po kateri ondi ni siromaka; ni ga človeka, ki ne bi bil saj deležnik tega ali unega zemljišča; kako ozka je vez v rodovini, se spoznava iz mnogoterih imen za razne razmere v rodovini. Šurjak je brat moje žene; možev brat je djever za ženo; svak je mož moje sestre; — Nemec ima eno samo besedo „Schwager“. — Hrvatje imajo razun tega še lepo napravo svojih županij, v kterih si sami skrbijo za pravico in za javne zadeve, in ravno po tem si branijo narodno svobodo.

Tudi Slovenci nismo zadnji med avstrijskimi Slovani; namen našega mirnega pa stanovitnega napredovanja je najčistejša človeška, razmerna omika na vse strani; velike težave, ki nam še sedaj rastejo iz lege naše dežele, od treh strani s tujimi narodi obdane, bodo sča-

soma se spremenile v podpore duševnega in materialnega napredka, ker zvesti svoji narodnosti si bomo vendar lahko usvojili to, kar lepega imajo drugi narodi.

Nemec v Avstrii zvonec nosi, zlasti po svoji izurjenosti v materialnem delu, ki je sploh znamenje sedanjega časa; ne dá se tudi tajiti, da je Nemec v znanostih mnogo iznašel po svojem neutrudljivem premišljevanji, in da je tudi nemška umetnost visoko stopnjo dosegla. Prvak v umetnijah je pa vendar še Lah ostal; najdeš ga pri muziki; malarji potujejo na Laško, da se učijo itd.

Namen Avstrije je tedaj, da se narodi v njej drug drugega pospešujejo; da se narod uči od naroda, da svoje blago med seboj menjajo itd. Res je, da po takem noben narod v Avstrii ne more imeti celó vseh naprav le edino po svoji narodnosti, da se vsak mora tū in tam nekako omejiti. Za sedaj mora tudi vsak priznavati, da se je enemu narodu preveč vzelo, drugemu preveč dalo; al vse to bode izginilo pred velikimi dobrotami in koristi, ki izvirajo vsakemu avstrijskemu narodu iz mednarodne zveze. Kar še ni, moralo bo biti; delajmo povsod na postavni poti na to, da ravnopravnost bode delež vsacega naroda, to je, da vsak narod v Avstrii vživa, kar mu gré po pravici.

Ako dosežemo ta uzor, ta idejal, smemo se ponosno po vsem svetu ogledati in vprašati: kje je država Avstrii enaka? Taka država je vredna vse ljubavi, ktero človek skazuje svoji očetnjavi; to državo ljubimo Slovenci zraven vse svoje ljubezni do slovenske domovine, in še bolj jo bomo ljubili, kadar se bo bolj približala našemu uzoru, kadar se nam bo odmerila popolna mera národnih pravic in splošne državne svobode. V taki Avstrii je dosti prostora za našo narodnost, pa tudi za vzajemnost z našimi najbližnjimi brati — Slovani. Našla se bo dostojna vez s Hrvati, pomnožila se bo zaména s Čehi in z drugimi Slovani. Ne zabimo, da se je prvič v Avstrii pred nekterimi leti sprožila misel, naj bi se vsako leto shajali učeni možje vseh slovenskih narodov. Take in enake naprave, akoravno so dosihmal časi bili neugodni, bomo vendar v Avstrii pred dosegli ko drugod. Žatoraj ne obupajmo; delajmo, pa bolje bode, in iskrenega srca bomo Avstrii rekli: Ti naša ljuba mati, ti cvet vsakovrstnega národnega življenja, ti vez in mir Evrope — Bog te živi!

Dr. Srnec.

Pisma slovenskega učenika svojemu bratu.

(Dalje.)

14. Pismo.

Pod Ratitovcem na Gorenškem.

Premili moj! O sklepu zadnjega lista sem se mudil v duhu med zalimi Hanaki; naj Ti toraj po obljubi danes še kaj o njih povem. Prebiva ti ta narod naprej od Napajedla (sosedna postaja od Hradiša) krog Kromeriža, Prerava in Holomuca v tako lepih okrajinah, da se jim prideva, in sicer po vsi pravici, slavljeni naslov: „moravski raj.“ Ni toraj čuda, da so tudi ondotni prebivavci kaj zali in čvrsti. To so ti posebno orjaške, visoke postave, in zlasti nad moškim spólom zapaziti je nekaka enakost z orientalcji; kajti Hanak je po obliči mlade kože, vpognjenega nosa, belo-rdeč in belkasto-redke brade. Oprava njihova je posebno lična. Nosijo ti visoke škornje do kolen (kakor nekđaj Kranjci), zagorelo-rdečkaste baržunaste kratke hlače, tamno-zelene suknene pruštofe, ki so umetno z drobnimi prevozami in traki obšiti in vezeni, zeló tako, kakor jopiči ogerskih huzarjev. Čez to obleko pa nosijo še svitlo-